

FRA NEVINKO MANDIĆ

(1908. – 1945.)¹

Nije sačuvano mnogo toga o fra Nevinku Mandiću kojeg su ubili partizani u veljači 1945. u njegovoj 37. godini života. Od onoga što je ostalo, posebnu vrijednost čine pisma fra Nevinka Mandića što ih je slao svom rođaku fra Dominiku Mandiću u Rimu. Ukupno pet pisama sačuvano je u ostavštini fra Dominika Mandića.

Djetinjstvo i školovanje

Fra Nevinko Mandić rođen je 4. ožujka 1908. u Lisama (župa Široki Brijeg) od roditelja Mije (Miška) i Marije rođ. Ćorić. Kršten je 5. ožujka 1908. u samostanskoj crkvi Uznesenja BDM na Širokom Brijegu, a krstio ga je fra Stanko Kraljević.² Na sakramentu krštenja dobio je ime Andrija.

U rodnom mjestu završio je četiri razreda pučke škole i osam razreda klasične gimnazije, a ispit zrelosti položio je 20. lipnja 1929.³ U njegovu Osobniku zabilježeno je da je poznao latinski jezik u govoru i pisanju, a služio se francuskim i slovenskim jezikom.⁴

Ime Andrije (kasnije fra Nevinka) Mandića prvi put u dokumentima Hercegovачke franjevačke gimnazije na Širokom Brijegu susrećemo u dopisu provincijala fra Didaka Buntića od 17. kolovoza 1920. On piše: “Ove se godine prijavio

---

1 Rad je objavljen u *Stopama pobijenih*, br. 17 (2016.), str. 26-29. Ovdje temeljito preuređen i dopunjen (R. Jolić).

2 Arhiv Vicepostulature: Matica krštenih, sv. 1, 1908., dok. br. 29., 179.

3 Arhiv Vicepostulature: Osobnik, I. B, ff. 122.

4 Arhiv Vicepostulature: Isto, ff. 122.

vanredno velik broj vrsne i u svakom pogledu odlične djece za red. Nu pošto su i onako veoma teške prehrambene prilike, a ove godine uslijed nastale izvanredne skupoće živeža napose, nijesmo ih u stanju ni polovicu primiti. Ipak smo odlučili sve one, koji imaju odlične svjedodžbe i koji su se na ispitu dobro podnijeli, primiti i nikoga ne odbiti pod taj uvjet, ako su njihovi roditelji pripravnici nešto i za uzdržavanje, pa bilo to u naravi, bilo u novcu doprinijeti, bar dok traje ova skupoća i neprilike prehrane.” Među 14 primljenih je i Andrija Mandić iz Širokog Brijega.⁵ I tako je Andrija Mandić s 12 godina stupio u redove u kojima će ostati do svoje prerane smrti - u franjevačke redove. Drugi razred upisao je sljedeće, 1921./22. šk. godine. Sljedeći podatak o njemu potječe tek iz dopisa od 24. lipnja 1926. u kojem se navodi da je, skupa s drugim kolegama, završio 6. razred i da je pripušten u novicijat. Iz veljače iste godine saznajemo da je Andrija Mandić izabran za predsjednika Marijine kongregacije. Nakon godine provedene u novicijatu, Andrija - sada već fra Nevinko Mandić stupa u 7. razred gimnazije. U 7. razredu bilo je 10 klerika, a razrednik im je bio dr. fra Radoslav Vukšić. Zanimljivo, osim vladanja i vjeronauka ocjene su svima prilično škrte: ni iz jednog predmeta nitko nije imao zaključnu ocjenu 5, četvorki je bilo, ali najviše trica i dvica. Tako je bilo i kod fra Nevinka. Držim da to više govori o strogoći profesora, nego o (lošem) znanju učenika. Na kraju šk. god. 1928./29. fra Nevinko je s kolegama pristupio maturalnom ispitu. Sve ispite je položio uspješno, osim matematike, pa je taj predmet morao opet polagati nakon tri mjeseca. S njim je popravni ispit 19. rujna 1929. polagao i fra Julijan Kožul; obojica su položila matematiku dovoljnim uspjehom i tako je “ispitni odbor priznao obojici kandidata zrelost: spremnost za fakultet univerziteta”.⁶ Fra Nevinko je imao sreću da mu matematika nikad više nije trebala u životu!

Bogoslovni studij u Mostaru i Fribourgu

Iste godine (1929.) fra Nevinko je upisao filozofsko-teološki studij na Franjevačkoj bogosloviji u Mostaru. Na prvu godinu upisano je osam bogoslova, a ukupno ih je bilo 14. U Mostaru je fra Nevinko ostao dvije godine, a potom je po odredbi uprave Provincije poslan na dovršetak studija u Fribourg, Švicarska.⁷ U prvoj akad. godini (1929./30.) polagao je četiri ispita: apologetiku kod prof. fra Luje Bubala (vrlo dobar - *laudabilis*), moralnu teologiju kod prof. fra Ignacija

5 Ante MARIĆ, *Franjevačka klasična gimnazija na Širokom Brijegu*, sv. II, str. 49.

6 A. MARIĆ, *Franjevačka klasična gimnazija na Širokom Brijegu*, sv. II, str. 49, 60, 199, 202, 277, 377-381, 418, 460.

7 Pavao KNEZOVIĆ, *Studij bogoslovije u Hercegovačkoj franjevačkoj provinciji*, str. 307, 308, 316, 317.

Jurkovića (*laudabilis*), spekulativnu teologiju kod prof. fra Ante Majića (odličan - *eminens*) i hebrejski jezik kod prof. fra Ante Jelavića (*laudabilis*). Vladaње mu je bilo uzorno (*exemplares*), a marljivost vrlo dobra (*laudabilis*). U ljetnom semstru 1929./30. godine imao je dogmatsku teologiju, moralnu teologiju, spekulativnu filozofiju i hebrejski jezik - sve *laudabilis*. U zimskom semstru 1930./31. imao je predmete: Sveto pismo, dogmatska teologija, moralna teologija, kanonsko pravo, povijest Crkve i etiku - sve opet *laudabilis*. U ljetnom semstru imao je iste predmete i iste ocjene.⁸

U Fribourg je fra Nevinko na studij stigao s fra Rajkom Radišićem.⁹ Iz novoga mjesta boravka javili su se provincijalu s prvim dojmovima 12. listopada 1931.¹⁰ U dopisu provincijalu od 2. lipnja 1932. fra Nevinko je javio da je nazočio odličnoj konferenciji o boljševizmu, na kojem su govorila i trojica Rusa emigranata, te je izrazio oduševljenje tijelovskom procesijom ulicama Fribourga. Najavljena je i velika proslava sv. Alberta Velikoga. Žali se da nemaju kontakta sa svećenicima u samostanu pa im francuski ne napreduje sjajno, ali su predavanja ionako na latinskom. S njima su i bogoslovi Poljaci, koji međutim govore samo poljski.¹¹ U dopisu od 12. lipnja 1932. navodi da je vrijeme u Švicarskoj veoma hladno - još nose plaštevne, ali da im vrijeme ubrzano prolazi "u iščekivanju onog najsretnijeg i najvažnijeg časa u životu svakog crkovernjaka - sv. ređenja. Dok se nekoć govorilo: Još 6 godina, sada napokon govorimo: Još 6-7 nedjelja." Ređenje je bilo predviđeno za 10. srpnja 1932. U isto vrijeme bit će i polaganje ispita iz teologije, što će im stvoriti male neprilike.¹² U svakom slučaju, fra Nevinko je u Švicarskoj ostao još godinu dana i po svršetku studija se vratio u Provinciju, te započeo s pastoralnim i još više katehetskim radom.

Redovništvo i sveti redovi

Obukao je redovničko odijelo 29. lipnja 1926. na Humcu. S njim je obučeno devet kolega. Osim njega, partizani su ubili još četvoricu kolega. Prvi je ubijen fra Stjepan Naletilić, župnik u Kongori, već u svibnju 1945. i tako je postao prvi od 66 hercegovačkih franjevac koje su partizani ubili u Drugom svjetskom ratu i poraču. Ista je sudbina snašla i fra Brunu Adamčika, fra Anđelka Nuića i fra Julijana Kožula. Četvorica su završila u Americi: fra Ljubo Čuvalo, fra Teofil Pehar

8 Arhiv Provincije: Liber classificationum... 1895-1937., str. 54-57.

9 Arhiv Sveučilišta u Fribourgu (Archives de l'Université de Fribourg), C AUFH II Chancellerie Immatriculations 1918-1937 Mandić_Inocent_Andrija, sv. 151, redni br. 4019.

10 Arhiv Provincije: SP, sv. 88, ff. 373-374.

11 Arhiv Provincije: SP, sv. 98, f. 128.

12 Arhiv Provincije: SP, sv. 98, f. 180.

i fra Ferdinand Skoko, koji su u Ameriku otišli prije rata kako bi tamo djelovali u Hrvatskom franjevačkom komisarijatu među odseljenim Hrvatima, a fra Vendelin Vasilj se uspio spasiti po svršetku rata i potom dospio u Ameriku. Sva četvorica su tamo i umrla i pokopana, jedino se fra Teofil Pehar 1949. godine sekularizirao i potom djelovao u Kaliforniji kao svjetovni svećenik. Zanimljivo: jedini od deseterice kolega koji je ostao u domovini i preživio ubijanja bio je fra Rajko Radišić, profesor biologije. Preminuo je na Humcu početkom 1986.¹³

Franjevački habit obukao im je provincijal fra Lujo Bubalo, a meštar u novicijatu bio je fra Eugen Tomić st. Po svršetku novicijata položili su na Humcu jednostavne zavjete 30. lipnja 1927. pred istim provincijalom. Vječne zavjete položio je fra Nevinko u Mostaru 2. srpnja 1930. pred provincijalom fra Dominikom Mandićem. Za subđakona je zaređen 28. lipnja 1931., za đakona sutradan, 29. lipnja 1931., a za svećenika 10. srpnja 1932. u Fribourgu. Sve svete redove podijelio mu je fribourški biskup Marius Besson. Mladu misu proslavio je u Fribourgu 11. srpnja 1932. u 5.30 sati, očito dakle bez ikakva vanjskog slavlja.¹⁴

Život i rad

Nakon povratka iz Švicarske, tadašnji provincijal fra Dominik Mandić imenovao je fra Nevinka vjeroučiteljem u državnim školama u Mostaru. Fra Nevinko je ujedno obnašao službu novog župnog vikara u Mostaru od 1. srpnja 1933. Iste godine u rujnu imenovan je vjeroučiteljem pučke i obrtne škole u Mostaru.¹⁵ Pred biskupovom komisijom fra Nevinko je, skupa s fra Vojislavom Mikulićem i fra Rajkom Radišićem, 11. listopada 1933. položio jurisdikcijski ispit.¹⁶

Isto tako 25. rujna 1933. imenovan je upraviteljem Društva sv. Ante.¹⁷ Vodio je i Hrvatsku katoličku mladež, te organizaciju Mladih junaka od listopada 1933. do listopada 1938.¹⁸ Određen je Provincijalatu hercegovačkih franjevaca u Mostaru 20. travnja 1935.¹⁹

---

13 Robert JOLIĆ, *Novicijat hercegovačkih franjevaca*, str. 149-150.

14 Arhiv Provincije: Imenik franjevaca, str. 47, br. 420.

15 Arhiv Vicepostature: Odredbom Biskupskog ordinarijata u Mostaru 22. kolovoza 1933. (pod rednim brojem 1189.) imenovan je vjeroučiteljem. Zatim, odredbom ministarstva prosvjete u Beogradu 29. srpnja 1935. (pod rednim brojem 47.359) imenovan je činov. vježb. vjeroučiteljem 30. kolovoza 1935.

16 Arhiv Provincije: SP, sv. 101, f. 159.

17 Arhiv Provincije: SP, sv. 101, f. 116.

18 Arhiv Provincije: SP, sv. 125., f. 240- 241.

19 Arhiv Vicepostature: Dokument se nalazi pod rednim brojem 385.

Uspostavom Nezavisne Države Hrvatske, 10. travnja 1941., imenovan je činovnikom IX. položajne skupine 28. travnja 1941.²⁰ Položio je katehetski ispit 1940. u Zagrebu, a jurisdikcijski u Mostaru 8. listopada 1941.²¹

Vojsku je služio od 16. svibnja 1934. do 16. studenoga 1934. u Zagrebu kao pripadnik bolničke čete. U travnju 1941. godine služio je vojsku u Banja Luci, u 44. poljskoj bolnici divizije kao svećenik - satnik.²²

Dobio je priznanje za godine svećeničke službe i promaknuće 1943. godine.²³ Zatim je odredbom Ministarstva prosvjete u Zagrebu, od 23. veljače 1944., promaknut u IX. činovnički razred prvog stupnja.²⁴ Veliku većinu svog svećeničkog života proveo je kao vjeroučitelj u pučkoj i obrtnoj školi do imenovanja činovnika vjeroučitelja.

Bio je poznati kateheta u Hercegovačkoj franjevačkoj provinciji, a obnašao je spomenutu službu do 15. travnja 1944. u Mostaru.²⁵ Fra Nevinko je velikim dijelom svoj svećenički život (1933.-1945.) proveo u Mostaru kao vjeroučitelj u državnim školama. Preko ljetnih praznika pomagao je u župama diljem Hercegovačke franjevačke provincije, vodio je Društvo svetog Ante i bio je zadužen za njegovo širenje. Spomenuto Društvo je imalo svoje članove i sastanke po svim franjevačkim župama u Hercegovini. Društvo svetog Ante djelovalo je kao protuteža relativiziranju vjerskih istina i jedan od njegovih zadataka bilo je jačati hrvatski katolički identitet u Kraljevini Jugoslaviji i naposljetku za vrijeme NDH.

Fra Nevinko Mandić i prisega Vladi NDH²⁶

Ministarstvo bogoštovlja i nastave - Odjel za bogoštovlje Nezavisne Države Hrvatske u dopisu od 2. svibnja 1941. uputilo je Naredbu o polaganju zakletve vjernosti novoj državi.²⁷ Provincijal fra Krešimir Pandžić u dopisu od 10. svibnja 1941. upućenom Ministarstvu bogoštovlja i nastave - Odjel za bogoštovlje ističe kako mu je

20 Arhiv Vicepostulature: Odredbom Ministarstva nastave u Zagrebu od 30. travnja 1941. (pod rednim brojem 36.005.).

21 Arhiv Vicepostulature: Svjedodžba katehetskog ispita je pod rednim brojem 12. Osobnik, I. B, ff.122. vidi: BiH-APM-SP, sv. 134., f. 297.

22 *Isto*, f. 122.

23 Arhiv Vicepostulature: Odredbom Ministarstva prosvjete u Zagrebu od 12. travnja 1943. (pod rednim brojem 61.836).

24 Arhiv Vicepostulature: *Osobnik*, I. B, ff.123., odredba pod rednim brojem 3766.

25 Arhiv Vicepostulature: *Osobnik*, I. B, ff. 125.

26 Poglavlje je objavljeno u knjizi autora Hrvoja MANDIĆA, *Hercegovačka franjevačka provincija u Drugom svjetskom ratu i poraću*, Zagreb, 2021., str. 101-103.

27 Arhiv Provincije: SP, sv. 133, br. 2055/1941., f. 270.

čast što su svi članovi Provincije spremni izvršiti odredbe Zakona o prisezi NDH. U dopisu također navodi da su svi svećenici u državnoj službi, zajedno s ostalim osobljem, propisno položili prisegu i potpisali zapisnike.²⁸ Biskupski ordinarijat u Mostaru u dopisu od 11. svibnja 1941. ističe da su činovnici i namještenici Ordinarijata položili prisegu vjernosti NDH i njezinu poglavniku Paveliću.²⁹ Prisegu su položili fra Boris Ilovača,³⁰ don Petar Čule,³¹ fra Leo Petrović³² i fra Vendelin Vasilj.³³ Na prvi se pogled može učiniti da su hercegovački franjevci ideološki i bes-pogovorno pristali biti odani poslušnici Vlade NDH, no riječ je o nečemu posve drukčijem. Pripadnici Katoličke Crkve koji su radili za državu, pa su, primjerice, bili profesori na sveučilištima, učitelji ili samo vjeroučitelji u školama, ili su bili izabrani/postavljeni na neku čast, poput gradskog vijećnika, morali su, kao i svi drugi izabrani dužnosnici ili zaposleni državni službenici - položiti prisegu. Tekst prisege bio je kratak, a neznatno se mijenjao samo njezin posljednji dio, ovisno o časti ili položaju na koji su državni službenici bili postavljeni ili izabrani tijekom monarhističke Jugoslavije. Za vrijeme Šestosiječanjske diktature vijećnička je zakletva glasila: "Ja N. N. zaklinjem se jedinim Bogom, da ću Kralju i Otadžbini biti veran; da ću se u radu pridržavati zemaljskih zakona; da ću dužnost moga zvanja tačno otpravljati i samoupravne i državne interese savesno zastupati i braniti. Tako mi Bog pomogao." Takav se tekst onda i potpisivao, odmah na početku službe.³⁴ U fondu Personalije prosvjetnih djelatnika Hrvatskoga državnog arhiva nalazi se dosje fra Nevinka Mandića, koji nam je zanimljiv jer sadrži prisegu Kraljevini Jugoslaviji kao i prisegu vlasti NDH.

"Ja Mandić Andrija fra Nevinko zaklinjem se Svemogućim Bogom, da ću Njegovom Veličanstvu kralju Jugoslavije, Petru II. i Otadžbini biti vjeran, da ću se u radu pridržavati zemaljskih zakona i naredaba; da ću sve dužnosti svoga zvanja savjesno

28 HR - HDA - 218 - Bogoštolje, odredba br. 216/41. od 10. svibnja 1941. br. 4745., B - 401 - 819., kut 5/218, 171.

29 U dopisu biskupa Alojzija Mišića navodi se kako dva namještenika još uvijek nisu položili prisegu, fra Lujo Bubalo koji je umro i fra Andrija Majić koji leži bolestan izvan Mostara. HR - HDA - 218 - Bogoštolje, br. 667/41 od 31. svibnja 1941., br. 8140., B - 401 - 819., kut. 5/218, 221.

30 Zapisnik br. 668/41. HR - HDA - 218 - Bogoštolje, 31. svibnja 1941., br. 8140., B - 401 - 819., kut 5/218, 222.

31 Zapisnik br. 668/41. HR - HDA - 218 - Bogoštolje, 31. svibnja 1941., br. 8140., B - 401 - 819., kut 5/218, 223.

32 Zapisnik br. 668/41. HR - HDA - 218 - Bogoštolje, 31. svibnja 1941., br. 8140., B - 401 - 819., kut 5/218, 224.

33 Zapisnik br. 668/41. HR - HDA - 218 - Bogoštolje, 31. svibnja 1941., br. 8140., B - 401 - 819., kut 5/218, 225.

34 Stipica GRGIĆ, *Između režimske ideologije i potrebe građana: Savska banovina 1929-1939*. Zagreb: Biblioteka Institucije i pojedinci – Sveučilište u Zagrebu – Fakultet hrvatskih studija, 2020., str. 549-550.

i točno vršiti te prosvjetne i državne interese zastupati i braniti: Tako mi Bog pomogao! U Mostaru 30. augusta 1935.³⁵

Dana 28. travnja 1941. fra Nevinko Mandić je kod Kotarske oblasti u Mostaru položio prisegu prema propisima Zakona o polaganju prisege vjernosti NDH.

“Prisežem Bogu svemogućem i dajem svoju riječ, da ću Državi HRVATSKOJ i POGLAVNIKU kao predstavniku njenog suvereniteta vjeran biti, da ću njene ustavne odredbe i zakone poštivati i njih se držati, da ću interese Države Hrvatske i naroda hrvatskog uvijek pred očima imati i požrtvovno promicati, da ću naloge predpostavljenih svjesno izvršiti. - Tako mi Bog pomogao!”³⁶

Provincijal Pandžić uputio je u travnju 1941. članovima Hercegovačke franjevačke provincije okružnicu i zaključke sa sastanka definitorija. U daljnjem tekstu pisma ističe kako je domoljubna dužnost odužiti se Nezavisnoj Državi Hrvatskoj, koja je u mnogočemu zadužila hrvatski narod. Navodi da se franjevci najbolje mogu odužiti novoj državnoj tvorevini samo ako budu uzorni Božji službenici i disciplinirani redovnici koji u životu i radu nikada ne napuštaju duhovno područje, ne izlaze iz okvira svećeničke službe i ne skreću s puta koji propisuju Katolička Crkva i Franjevački red. Ističe kako franjevci moraju prepustiti svako političko polje drugima koji su na to pozvani, školovani i odabrani, te navodi da “redovnik nije na tom polju zvan, a ni potreban”. Hrvatski narod želi vidjeti franjevce u službi Evanđelja, kod žrtvenika, na propovjedaonici, u ispovjedaonici i u školi među djecom, a ne na polju politike i stranačkog pokreta. Provincijal Pandžić pozvao je u okružnici sve članove Provincije da ostanu na polju svećeničkog i franjevačkog reda.³⁷

Pisani radovi

Fra Nevinko Mandić objavio je tekst o blaženom fra Nikoli Taveliću pod naslovom “Hrvat, mučenik za Krista” u *Kršćanskoj obitelji*, časopisu hercegovačkih franjevaca u Mostaru.³⁸ U uvodnom dijelu autor govori o proslavi prve svetkovine blaženog fra Nikole Tavelića 14. lipnja 1937. U tekstu je opisan fra Nikolin misionarski put u Bosni i Humu u drugoj polovini 14. stoljeća. Naposlijetku autor je u tekstu opisao mučeničku smrt fra Nikole Tavelića u Svetoj Zemlji i njegovo proglašenje

35 HR – HDA – 890 – Personalije prosvjetnih djelatnika, fra Nevinko Mandić, Zakletva od 30. kolovoza 1935., kut. 223., XVII/2.

36 HR - HDA - 890 - Personalije prosvjetnih djelatnika, fra Nevinko Mandić, Zakletva od 30. kolovoza 1935., kut. 223., XVI/4.

37 Arhiv Provincije: Mandićeva ostavština, sv. 29, mapa 1, pisma i odgovori 1941., f. 49.

38 Fra Nevinko MANDIĆ, “Hrvat, mučenik za Krista, blaženi fra Nikola Tavelić, franjevac”, *Kršćanska obitelj*, XXI (1938), br. 1, str. 7.

blaženim 6. lipnja 1889., što je učinio papa Leon XIII. Autor ističe značaj proglašenja blaženim fra Nikole Tavelića za cijeli hrvatski narod. Između ostalog naveo je kako su Odbor za Svetu Zemlju (u Zagrebu) i nadbiskup Alojzije Stepinac najviše učinili da se pročuje ime blaženog Nikole Tavelića u hrvatskom narodu, te slavi njegova svetkovina na dan 14. studenoga.³⁹

Fra Nevinko i fra Dominik Mandić

Fra Nevinko je održavao dobre odnose sa svojim bratom po Kristu, ali i bliskim rođakom, fra Dominikom Mandićem. Odrasli su u obiteljskoj kući Mandića na Ciganskom Brdu (selo Oklaji u Širokom Brijegu).

U daljnjem tekstu iznosimo samo fra Nevinkova pisma koja su ostala sačuvana u ostavštini fra Dominika Mandića.

U pismu iz 1939. godine fra Nevinko šalje čestitke prilikom fra Dominikova izbora za generalnog definitora u Rimu.⁴⁰

U pismu od 16. prosinca 1940. upućenom fra Dominiku Mandiću, iznosi fra Nevinko vijesti o rodbini na Širokom Brijegu i stanju u Provinciji, te moli fra Dominika za prijevod meditacije F. Haniona.⁴¹

U pismu od 9. lipnja 1941. piše fra Dominiku o stanju u Mostaru za dolaska ustaških vlasti, u nastavku moli za nove haljine i brevijar iz Rima.⁴²

U Mandićevoj se ostavštini jasno uočava kako je fra Dominik Mandić pozivao Hercegovačku franjevačku provinciju, kao i ostale franjevačke provincije, na suzdržavanje od politike. U pismu od 25. lipnja 1941. svom rođaku fra Nevinku Mandiću, koji je obavljao dužnost u samostanu u Mostaru, ističe da se franjevci trebaju baviti samo svojim redovničkim i svećeničkim dužnostima: "Svakom se stvarnom i trajnom dobru svoga Naroda veselim, ali mi se mnoge stvari ne dopadaju. Nije mi drago ni to da se naši previše izlažu: ni fratri, ni svjetovnjaci katolici. Vršite svoje zvanične dužnosti, više se držite povučeno, u svemu oprezno i razborito. Rat nije još svršio..."⁴³

39 Fra Nevinko MANDIĆ, "Hrvat, mučenik za Krista, blaženi fra Nikola Tavelić, franjevac", str. 7-9.

40 Mandićeva ostavština, svezak (sv.) 1., mapa 1., podmapa (pm.) 1., snimak 5170.

41 Mandićeva ostavština, sv. 1, mp. 1, pm 2, sn. 5937.

42 Mandićeva ostavština, sv. 1, mp. 1, pm. 3, sn. 6147.

43 Mandićeva ostavština, sv. 29, f. 85. Usp. Ivica ŠARAC, "Nezavisna Država Hrvatska i Katolička crkva u korespondenciji fra Dominika Mandića", u: *Dr. fra Dominik Mandić (1889.-1973.)*, zbornik radova, priur. R. Jolić, Mostar - Zagreb, 2014., str. 397, bilj. 35.

U pismu od 14. srpnja 1941. fra Nevinko Mandić zahvaljuje fra Dominiku na svim potrebitim stvarima koje je dobio. Javlja mu vijesti o rodbini, o teškoj gospodarskoj situaciji u ratu, poskupljenju živežnih namirnica i dolasku zarobljenika na prostor Hercegovačke franjevačke provincije.⁴⁴

Sjećanja na fra Nevinka

Fra Častimir Majić kaže za njega da je u Mostaru bio izvor informacija, vezano za svjetska zbivanja, ili lokalna. Iako se prema tim događajima “nije određivao ni prema kojoj strani, u grudima mu je kucalo rodoljubno srce za slobodu hrvatskog naroda. (...) Gotovo cijeli svoj svećenički život (1933.-1945.) proveo je u Mostaru kao dugogodišnji vjeroučitelj u državnim školama. Svi su ga hvalili kao vrsnog katehetu i dobra profesora. Bio je neobično komunikativan, razgovorljiv i poželjan u društvu. Stoga je uživao povjerenje svojih đaka i školskog osoblja. Na povratku iz škole njegov zvonki glas odzvanjao je hodnicima samostana i stvarao poseban ugođaj među svojom subraćom. Odlikovao se dobrotom srca i poniznošću duha, glavnim smjernicama društvena vladanja. (...).

Za ljetnih blagdana fra Nevinko je krstario po župama i svagdje je bio spreman pomagati u duhovnim potrebama. Bio je poznat kao pučki propovjednik i svojim nadahnutim propovijedima odgajao je kršćanski hercegovački puk. Posebno je bio zadužen za osnutak i širenje Društva sv. Ante. Ta organizacija nicala je po svim franjevačkim župama u Hercegovini i bila protutežom relativiziranju vjerskih istina te budila narodni duh potištena naroda.”⁴⁵

U nastavku donosimo i jednu zgodu iz fra Nevinkova života, koja je sačuvana u obiteljskoj memoriji. Savezničko zrakoplovstvo, bombarderi i lovci, u drugoj polovini 1943. godine bombardirali su Široki Brijeg nemali broj puta. Nekad u tom razdoblju, fra Nevinko Mandić prolazio je pored obiteljske kuće Marijana Mandića i supruge mu Ivice (Ive) r. Hrkać. Toga dana djelovanje savezničkog zrakoplovstva se itekako osjetilo u Širokom Brijegu. Ivica (Iva) Mandić, trudna, izišla je vani na trijem. Fra Nevinko je odmah reagirao i rekao: “Skloni se Ive u sklonište, zrakoplovi bombardiraju mjesto.” A na to mu je ona dobacila: “Moj fratre, ako je sudbina poginuti, onda neka tako i bude.” Na to joj je on odgovorio: “Ženo ne postoji sudbina, nego se ti skloni i sačuvaj živu glavu.” Rodila je 15. siječnja 1944. dječaka i nadjenula mu ime Nevenko, upravo po franjevcu fra Nevinku Mandiću.

44 Mandićeva ostavština, sv. 1, mp. 1, pm. 3, sn. 6184-6185.

45 Častimir MAJIĆ, *U nebo zagledani*, str. 127-128.

Pogibija

Provincijalat Hercegovačke franjevačke provincije izdao je dekret 13. svibnja 1944. u kojem se navodi da je fra Nevinko Mandić određen za zamjenu fra Metoda Puljića u župi Izbično.⁴⁶ Provincijalat je izvanredno premjestio svoje osoblje 13. siječnja 1945., a među njima i fra Nevinka Mandića.⁴⁷ Početkom veljače 1945. Narodnooslobodilačka vojska Jugoslavije (NOVJ), vodila je završne operacije za zauzimanje Širokog Brijega, Mostara i Nevesinja. Nakon žestokih borbi za Široki Brijeg, komunističke snage su osvojile mjesto 7. veljače 1945.

Istoga dana, komunistički represivni aparat, pripadnici brigade Korpusa narodne odbrane Jugoslavije (KNOJ) i opunomoćenici Odjeljenja za zaštitu naroda (OZN-e), uz prisutnost jedne postrojbe 3. prekomorske brigade NOVJ-a, ubili su, a potom zapalili širokobriješke franjevce u samostanskom skloništu.⁴⁸ Pokolj širokobrijeških franjevaca je naredio Josip Broz Tito, vrhovni zapovjednik NOVJ-a i Partizanskih odreda Jugoslavije (POJ-a) i vođa Komunističke partije Jugoslavije (KPJ).⁴⁹ Komunistički represivni aparat je u vrijeme priprema za osvajanje Mostara provodio ubojstva političkih neistomišljenika u spomenutom mjestu. U razdoblju 6.-10. veljače 1945. ubili su 69 civila u Širokom Brijegu.⁵⁰

Pripadnici 3. prekomorske brigade NOVJ-a upali su u župnu crkvu u Izbičnu 11. veljače 1945. upravo kada je fra Nevinko Mandić počeo svetu misu: “Na pola Mise partizani su ga izveli iz crkve i dali neke njegove dokumente kuharu, rekavši mu da će se fra Nevinko vratiti. S njim su odvedeni fra Marko Dragičević i fra Bono Andačić. Partizani su franjevce pješke natjerali prema središtu Širokog Brijega. Zatim su ih prisilili nositi streljivo za partizanske postrojbe koje su se spremale zauzeti Mostar. Natovareni streljivom morali su preći rijeku Lišticu toga istoga dana, putem su mučeni i zlostavljani i po svemu sudeći partizani su ih vodili do Grabove Drage (župa Mostarski Gradac), gdje su ih (u) predvečerje istog dana ubili i bacili u jamu pokraj puta. Mjesto pokolja još uvijek je nepoznato.”⁵¹

46 Arhiv Provincije, SP, sv. 142, f. 560. Navodi se da je fra Metod Puljić bolestan, te da ne može obnašati pastoralnu službu.

47 Arhiv Provincije: SP, sv. 149, f. 16.

48 Hrvoje MANDIĆ, “Borbe za Široki Brijeg od studenog 1944. do 7. veljače 1945.,” *Polemos: časopis za interdisciplinarna istraživanja rata i mira*, vol. XVI (2013), br. 32., str. 16-26. Usporedi: Hrvoje MANDIĆ, “Pokolj hercegovačkih franjevaca 1945.,” *Naša ognjišta* (417) (2015.), br. 1-2, str. 6-7.

49 Vladimir ŠUMANOVIĆ, “Obrtanje uloga: Kako su u poslijeratnoj propagandi ubojice lagali o žrtvama,” *Stopama pobijenih*, 16 (2016.), br. 1, str. 15-25.

50 H. MANDIĆ, “Borbe za Široki Brijeg od studenog 1944. do 7. veljače 1945.,” str. 24-26.

51 H. MANDIĆ, *Hercegovačka franjevačka provincija u Drugom svjetskom ratu i poraću*, str. 340.

Fratri (dakako preživjeli) su bili sigurni da je fra Nevinko među mrtvima pa su, prema uobičajenoj praksi, za njega (u Mostaru) služili svete mise 24. travnja 1945. Nije navedeno ni mjesto ni datum stradanja jer to tada nije bilo poznato. Zna se samo da je s dvojicom subraće odveden iz Izbična 11. veljače 1945. i potom ubijen.⁵²

Zaključna razmatranja

Analizirajući zapovijed VIII. dalmatinskog korpusa za napad na Široki Brijeg uočljivo je kako je 3. prekomorska brigada, smještena između Vukojeva i Izbična, imala zadatak štititi položaje od mogućeg napada njemačke vojske i oružanih snaga NDH iz pravca Rakitna. Upravo su pripadnici te brigade u župnoj crkvi u Izbičnu zarobili i odveli fra Nevinka Mandića, fra Marka Dragičevića i fra Bonu Andačića. Prebacili su ih na područje odgovornosti 2. dalmatinske proleTERSKE brigade koja je operativno djelovala na području Mostarskog Graca, Grabove Drage i imala zapovijed približiti se zapadnim prilazima Mostara.⁵³ Zadnji put franjevci su viđeni 11. veljače u selu Grabova Draga kad su ubijeni i bačeni u nepoznatu jamu. Pokolj širokobrijeških franjevaca naredio je Josip Broz Tito, vrhovni zapovjednik NOVJ-a i POJ-a, te vođa KPJ.

Dr. sc. Hrvoje Mandić

52 Arhiv Provincije: Mise za pokojne fratre 1942.-1955., str. 100.

53 Zdenko CVRLJE, "Pregled štabova i komandi 2. dalmatinske brigade," u: *Druga dalmatinska proleTERSKA brigada*, ur. Zdenko Cvrnje, Split, 1982., str. 475.

KRVLJU OPEČAĆENI ZA NEBO

Životopisi šezdeset šestorice hercegovačkih franjevaca
ubijenih u Drugom svjetskom ratu i poraću

Priredio:
dr. fra Robert Jolić

Mostar, 2025.